

MEGÉRKEZÉS

szerzők: Hajdu Flóra, Müller Hédi

konzulensek: Fábrián Gábor, Tőrös Ágnes

2023.11.02.

bevezető

Tervünk koncepciójának megalkotásához több szálon indultunk neki. Az első volt a helyszín megismerése. A ravatalozó közvetlen környezete, a temető bejárása mellett meglátogattuk Cegléd többi temetőjét, a város egy jelentős részét besétáltuk. A helyszín megismerése kapcsán fontosnak tartottuk, hogy kapcsolatba lépjünk az ottani református közösséggel, így tartottunk egy rövid beszélgetést a Felszei Református Egyházközség lelkipásztorával. Az Öregtemető, tervünk helyszíne ennek az egyházközségnek a gondozása alatt áll jelenleg. Egy másik kutatási szempont volt a gyász hagyományának, népszokásainak megismerése, azok megértése. A hagyományok már jelentősen átalakultak napjainkban, így a gyász, illetve halál felfogását a jelen kontextusában próbáltuk interpretálni, illetve a változásokkal járó problémákat megfogalmazni, megérteni. Ezek a kutatási szempontok és lépések mind hozzájárultak ahhoz, hogy megalkossuk a ravatalozó koncepcióját.

helyszín

A református Öregtemető 1778-ban nyitott meg, régebben „Felső temetőként” is emlegették, az Öregtemető elnevezés nem tudni, hogy mikor született. Korábban a középkorban, ahogy más városokban is, Cegléden is a templom mellett temetkeztek, Szent László rendelete alapján. Ma az Öregtemetőt a Széchenyi út, a Nagykátai út és a Mező utca határolja. A temetőnek a sorsát számos ceglédi a szíven viseli, a református gyülekezet tagjai rendszeresen kijárnak a sírok rendben tartását, növényzet gondozását elvégezni. A régi, kiemelkedő értékkel bíró patinás sírok jelentőségét mutatja be a „A ceglédi református Öregtemető legszebb sírkövei” c. képes kiadvány, melyet Dr. Jójárt György írt. Számos fontos személy sírja található a temetőben, akiknek a munkásságára büszkék is a helyiek.

Már a Széchenyi útról benézve is megállapítható, hogy a temetőnek vannak részei, amik sűrű növényzettel borítva megközelíthetetlennek tűnnek. Szabó Árpád Csaba, aki Felszezi Református Egyházközség jelenlegi lelkipásztora 2020 óta „felderíthetetlenként” utalt ezekre a részekre. Ezek ma már lezárt parcellák, új temetésekre itt már nem kerül sor.

Ami feleltette a mi érdeklődésünk, az az átmenet volt, ami a letakarított sírhelyek, és a borostyánokkal benőtt, bozotos sírkert között lelhető fel. A temetőbe belépve a természet sűrűsödése azonnal beljebb, az új ravatalozó helyszínére vonzza a megérkezőt.

gyász – népi hagyományok

Kutatásunk részét képezte a paraszti kultúrában, illetve népi hagyományokban a temetkezéssel és a halállal kapcsolatos szokások megismerése. A tér, mint rendezőelv számos módon felbukkant a hiedelmekben, szokásokban, egészen a haldoklás mozzanatától, a túlvilágról alkotott képzetekig. A térelemek a halotti szertartások során kifejezőeszközként szolgálnak. A temetők elhelyezkedése, és a temetőkön belüli struktúra, térbeli rendezőelvek visszavezethetőek a temetkezéssel kapcsolatos szokások, hiedelmekig, illetve egyben az adott társadalom felépítésének lenyomatát is képezik. A tér tehát egy olyan elem, amely szerves része a halállal és temetéssel kapcsolatos hagyományoknak, néphiteknek.

A halállal, temetéssel kapcsolatos szokásoknak három fő helyszíne volt elkülöníthető: a halottas ház (haldoklás, ravatal helyszíne), udvar/utca (végtisztességadás, temetési menet), temető (halotti tor helyszíne). Ez napjainkban már megváltozott, a halottas ház szerepét felváltotta részben a kórház, részben a hullaház. Mindhárom helyszínhez köthetőek olyan hagyományok, melyek indirekt módon meghatározzák a tér egyes elemeit, és annak jellegét (centrális, perifériás).

A halottas ház jelentette régen a haldoklás helyszínét. Régen az emberek nagy része otthon halt meg, manapság már csak az idősebb korosztály a saját otthonában elhunyni. A halottas házban kitüntetett figyelmet kapott a szoba, ahol a haldokló feküdt, amely általában a ház első szobája volt.

Olyan is volt, hogy a halottat a földre fektették: „Aki a földön született, a földön könnyebben hal meg” (Kunt Ernő). A szobán belül a haldokló ágya egy központi helyre volt helyezve, mely köré gyülekeztek az utolsó pillanatokban. A ravatal is a halottas házban zajlott: a ház fő helyén, a legszebbnek számító szobában, utcára néző ablakkal, az asztal helyében. Az asztal köré gyülekezett a gyásznép, a halott fejéhez nem állt senki, egyik oldalán pedig hat szál gyertyát helyeztek el. A mai korban hullaházban vagy a templomban szokás imádkozni. A halotti tor helyszíne a középkorban a temető volt, manapság pedig kultúrházakban, vendéglőkben tartják.

Az udvar kiemelkedő szerepet kapott, ott folytatódott a végtisztességadás. Különböző hiedelmek keringtek akörül, hogy a halottat lábbal, vagy fejjel előre kell kivinni a koporsót a házból. „A göcsejiek szerint a ravatalos ágyból fejjel előre kell kivinni, hogy úgy kerüljön a koporsóba, mint születésekor a világba” – írja Róheim Géza. Máshol lábbal előre vitték, hogy ne tudjon visszajönni. Manapság az udvari szertartás leegyszerűsödve áthelyeződött a hullaház előtti térre, illetve a koporsót körben állók rendje is kevésbé szigorú formában történik.

A temetőbe való menethez hozzátartozott a rokonok háza előtti megállás, illetve a templom útba ejtése (a koporsót átvitték a templomra), így az sosem a temetőhöz köthető legrövidebb úton zajlott. Ma már ez is módosult, a gyászszertartás a templomi misével kezdődik, a gyásznép a templomból indul közvetlenül a temetőbe.

A temető elhelyezkedése az évszázadok során többször változott. A rómaiak városfaln kívülre, a honfoglaló magyarok településeken kívülre temetkeztek. Majd Szent László a 11. században törvénybe foglalta, hogy a temető a templom mellett kell elhelyezkedjen. Ez a 16.-17. században újra módosult, a járványok, illetve a népességnövekedés következtében a falun kívülre került. Az elmúlt pár évszázadban, a falvakban a temetkezésre szánt helyet sokszor domboldalon alakítják ki, amelynek egy célja, hogy a közelség ellenére egyfajta elkülönülés is létrejöjjön. Hagyományosan előárokkaal, sövényekkel is elhatárolták a környezetétől. A temető kapuja fontos szerepet kapott, hiszen a temetési menet során sokszor megállt a gyászmenet. A temetőn belüli elrendezés sokszor a társadalmi, vagyoni viszonyokat is bemutatta, térbeli elemekkel kifejezve a különbségeket. Az öngyilkosok a temető szélére, sáncba kerültek. A rangosabb családok sírhelyei a temető központja felé helyezkedtek el. A feudális rendszerben, melyben a templom mellett helyezkedett el a temető, a templomban temetkeztek a hatalom helyi birtokosai, a templom fala mentén pedig a kiváltságos helyzetűek, attól távolodva pedig a közemberek. Korai szokás volt az is, hogy a temető a falu egyfajta térképét képezte fel, a szomszédok megtartották a szomszédságukat a sírhelyeknél is. Ezt követte a sortemetkezés szokása, a temetés időpontja szerint, sorban egymás mellé való temetkezés, és a családok egy sírba való elhelyezése, ami manapság elterjedt szokás.

A sír, és a koporsó a halott „háza”, végső lakhelye. Így alakult ki a szokás, hogy a kriptákat házhoz hasonló homlokzatok kerültek megépítésre. A temető számos szerepet töltött be a társas élet

színterében: ünnepnapokon az idős emberek pihenő és társalgóhelyéül szolgált, a törvények kívül rekedtek itt húzták meg magukat.

A túlvilággal kapcsolatos hiedelmeknek egy része köthető volt a temető egy fontos téreleméhez, a kapuhoz. Egy hajdúnánási szokás szerint a menet megáll a temetőkapuban, és leteszi a koporsót. Ekkor a halott kapus lesz a temetőben, egészen addig, amíg egy másik halott le nem váltja.

A ravatalozó, ravatalozóház egy új épülettípus, új jelenségként értelmezhető. Ahogy a háztól való temetkezés megszűnt, sok helyen a templom is kimarad a szertartásból. A ravatalozó átveszi a korábban több részre, lépésre bontható halotti szertartást, a temetkezés, és a halottól való búcsúhoz köthető ceremónia megrövidül. Ezzel megszűnik az átmenetiség, és felbomlik a hagyományos temetési liturgia. A halottas ház – udvar – utca – rokonok háza- templom – temető között megtett út, ami a gyászolás folyamatát elősegítette teljesen megszűnik. A hagyományok megértése, illetve a felismerés, hogy azok elhagyása segített nekünk a koncepciónk megalkotásában. Úgy véljük, az átmenetiség kulcsszerepet tölt be a folyamatban, és ezt szeretnénk mi is egy másik kontextusba áthelyezve megteremtteni.

halál értelmezése napjainkban – a modern ember és a halál

Egy közeli ember elvesztése – legyen szó családtagról, vagy közeli ismerősről – rávilágít a minden napi élet átmenetiségére, véglegességére. A halotti szertartások mindig, és mindenhol megjelenítették a halált. A modern, európai ember nem foglalkozik a halállal, száműzi a mindennapjaiból a gondolatát is. Csejtei Dezső ezt a jelenséget úgy írja le, mint „elvadult” halálképet a Filozófiai metszetek a halálról c. könyvében.

A tradicionális társadalom szokásai, szimbólumai elavultá váltak, és elégtelennek bizonyultak a modern ember számára megteremteni azt a keretet melyben az eltávozás fájdalmát meg tudja élni. Azonban az új módszerek, kísérletek is csődöt mondtak és az eredmény a haláltól való elfordulás, annak a szőnyeg alá söprése, így a gyász folyamat akaratlan meghosszabbítása.

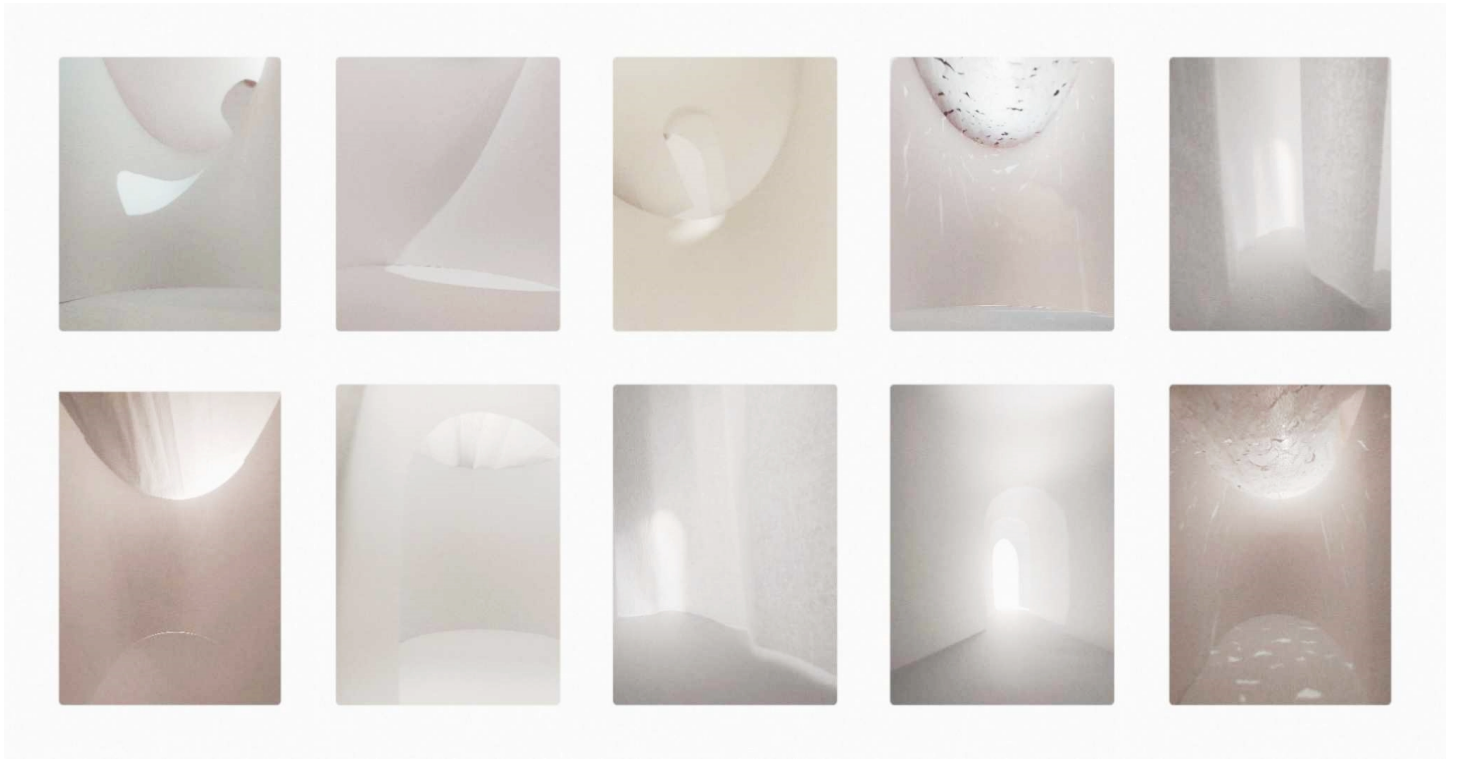
A gyászfolyamat megfelelő elkezdéséhez új, a ráhangolódást lehetővé tevő hagyományokra van szükség. Egy megfelelően konstruált tér képes a gyászolót az elcsöndesedés, megélés felé irányítani.

fénykísérletek

Az áthangolódáshoz megfelelő intim, szakrális atmoszférát fények, és árnyékok együttes harmóniája segít a ravatalozó terének megteremteni. A megfelelő hangulatot keresve két körös fénykísérletek kerültek elvégzésre.

Az első körben végzett kísérletek segítettek a ráhangolódásban, amegfelelő mozzanatok, hangulatok megtalálásában és irányt adtak a tervezés folytatásához.

A második körben a már meglévő formába kerestük azt a fényforrást, ami segít a belső tér érzékeny kialakításában, mely tisztelettel és méltósággal igazodik a ravatal funkciójához, segítve az emlékezés és gyász folyamatát.

konklúzió: koncepció

Az átmenetiség a terv alakító ereje. A helyszínen a fák hatására természetesen kialakuló átmenet az épített és a természetes környezet, a fény és a sötétség között megalapoz annak a lelki folyamatnak mely átmenetet biztosít a mindennapi életből a gyász megéléséig.

Az épület igazodik a természet által kijelölt átmenetiség koncepciójához. A szűkülő tér és a magasodó fal három egyre intenzívebb résszé osztja az épületet. Kezdetben a sűrű fák közül megérkezve a falak fölött még átlát a megérkező, bent létezve a térben és nem is. Egyre beljebb haladva a falak magasodnak, a tér szűkebbé válik, és a gyászoló egyre közelebb van az út végéhez, az épület utolsó részéhez, ahol már minden irányból falak határolják, megérkezett.

terv

források

Kunt Ernő - Temetők népművészete , 1983

Kapcsolatok, képek : imagológiai tanulmányok / [szerk.] Pap Levente, Tapodi Zsuzsa, 2011

Azary Beatrix - A halállal és a halotti szertartással kapcsolatos terek, térképzetek, 2003

Herczeg Tamás - DLA értekezés - Magyarországi falusi ravatalozók építészet: Alkalmak az építész

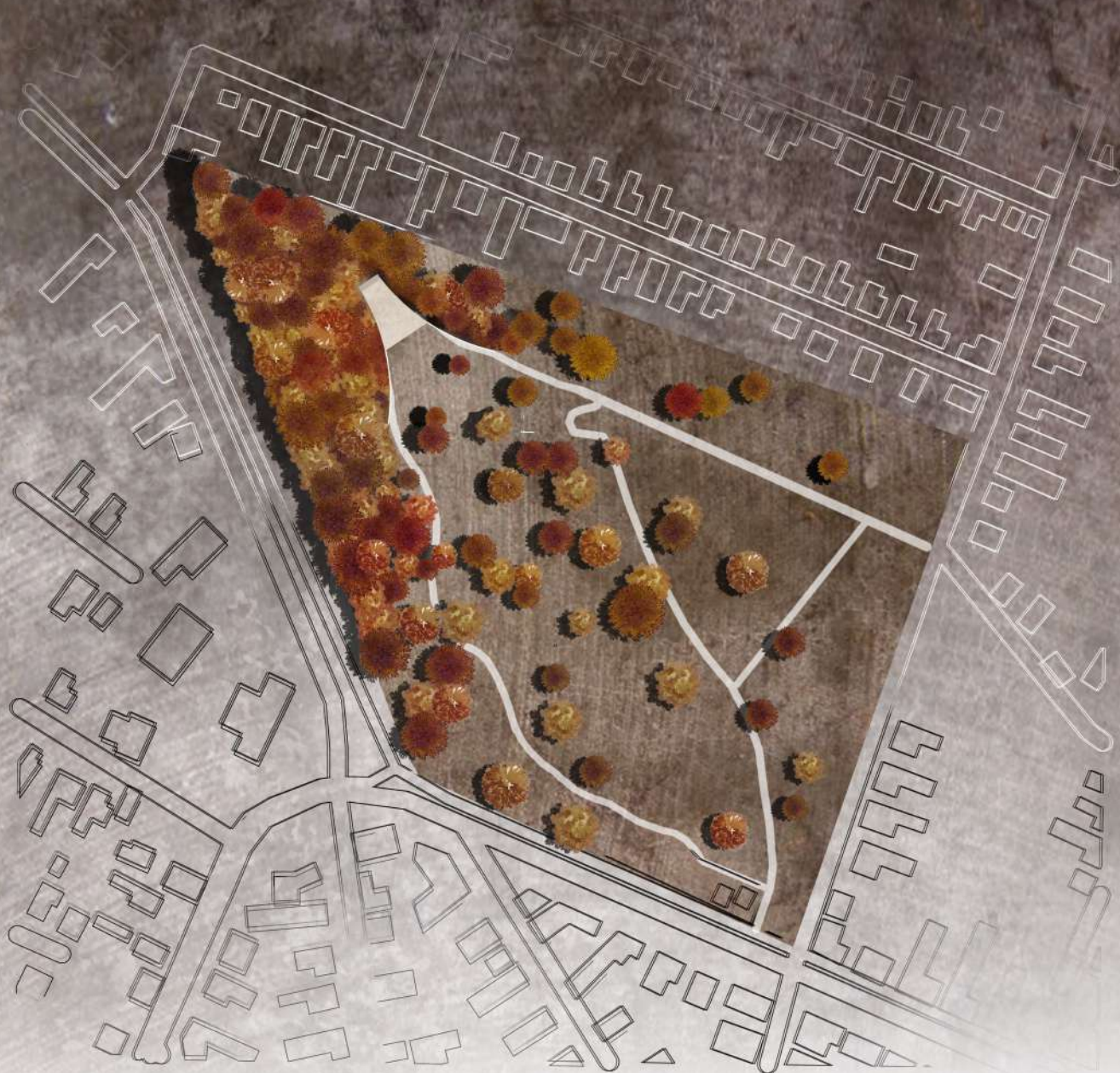
ösztöneinek kiművelésére, egy lehetetlennek látszó feladat megismerésére / Témavezető: Janáky István

DLA - Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Doktori Iskola, 2009

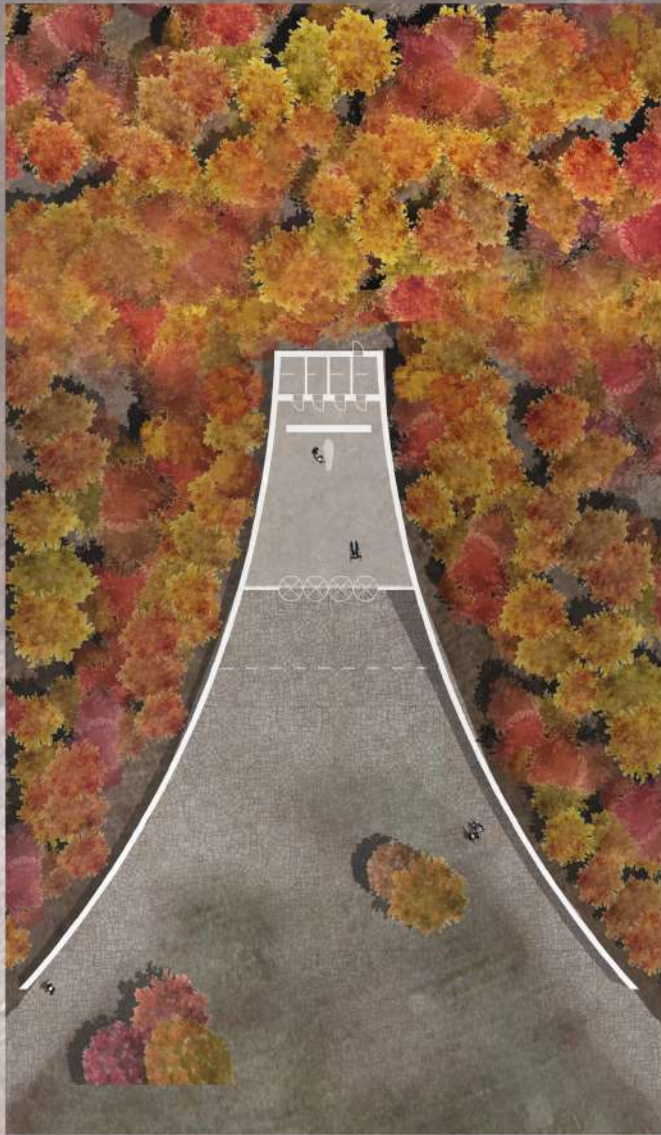
Bejövétel, út, megérkezés. Mező, ösvény, erdő. A ceglédi református Öregtemető helyszínén egy különös átmenet lelhető fel az épített, letakarított sírhelyek, és a már borostyánokkal benőtt, dzsumbujos, bozótos sírkert között. A halál után az élettelen sírhelyek teret adtak a természetnek, egy új életnek. A rengetegben organikusan, szétszórva jelennek meg a régi sírok, melynek nagy része már gazdátlanul áll, magányosan. Együtt léteznek már a rengeteggel, a vad erdővel.

A városias világot, rendezett sírokat fokozatosan váltja fel a természet. Az ebben rejlő lehetőségeket keressük. A tervünkben a temető adottságait faültetéssel, tudatos tájépítéssel, ösvények és utak kialakításával erősítjük meg. Így teret adunk egy olyan útnak, amit bejárva a gyászolók a várost elhagyva, elcsöndesedve fokozatosan ráhangolódhatnak a búcsúra. A megtett út maga is egy szertartás, amely felkészít a ravatalra. A fák között, a természetben megépített új ravatalozó az út vége, a gyásznak azonban csak egy megállója, és egyben az élet szakaszának egy állomása.

Megérkezés

szerzők: Müller Hédi, Hajdu Flóra Anna
konzulensek: Fábrián Gábor, Törös Ágnes

Lényeges szempont volt, hogy az épület harmonizáljon a tájjal, és a temetőkert atmoszférájával, miközben hangsúlyos, de nem túlzottan disszonáns, kirívó építményként illeszkedjen környezetébe. A református templomok egyik kiemelkedő jellemvonása az egyszerűség, visszafogottság, a díszítőelemek halmozásának elkerülése a templomon kívül, illetve a belső térben is. Így fontosnak találjuk az egyszerű, de egyértelmű, lényegretörő motívumok használatát.

A fák között beszűrődő fény, az árnyékok játéka az erdőben inspirációt nyújtott az épület koncepciójának megalkotására. Az erdő fái között áthaladó átszűrődő napfény a ravatal háttéréként szolgál, fokozva a bizalmas, szentimentális hatást. A fényvel való játék, az azzal való kísérletezés a koncepciónk része.

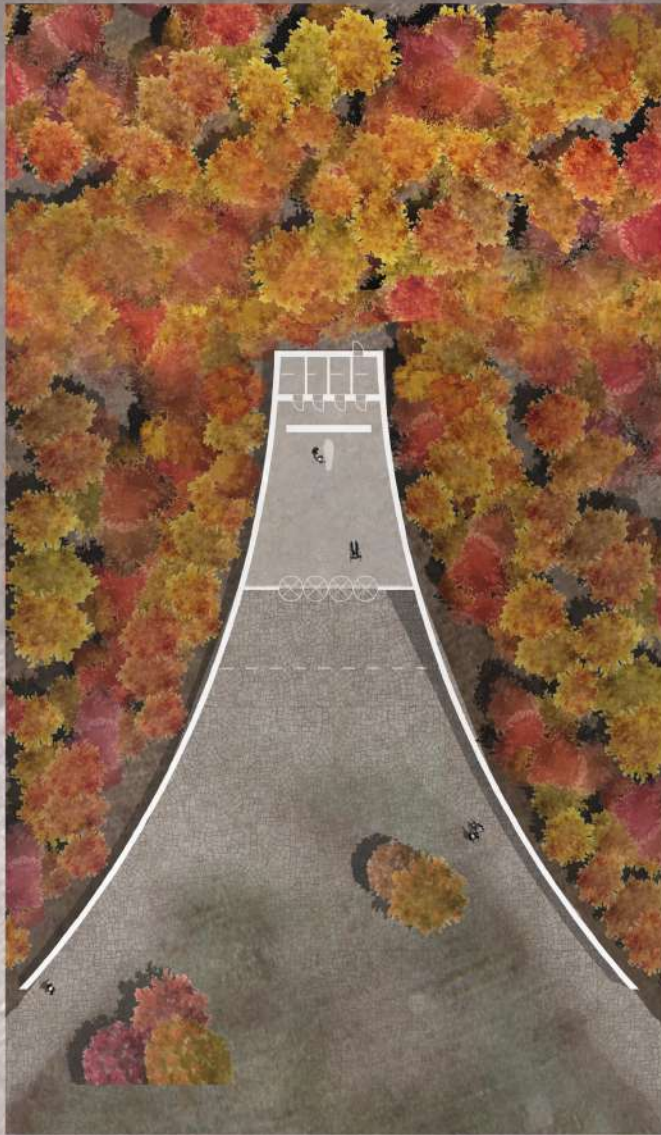

Te benned bízunk

Megérkezés

szerzők: Müller Hédi, Hajdu Flóra Anna
konzulensek: Fábíán Gábor, Törös Ágnes

Lényeges szempont volt, hogy az épület harmonizáljon a tájjal, és a temetőkert atmoszférájával, miközben hangsúlyos, de nem túlzottan disszonáns, kirívó építményként illeszkedjen környezetébe. A református templomok egyik kiemelkedő jellemvonása az egyszerűség, visszafogottság, a díszítőelemek halmozásának elkerülése a templomon kívül, illetve a belső térben is. Így fontosnak találjuk az egyszerű, de egyértelmű, lényegretörő motívumok használatát.

A fák között beszűrődő fény, az árnyékok játéka az erdőben inspirációt nyújtott az épület koncepciójának megalkotására. Az erdő fái között áthaladó átszűrődő napfény a ravatal háttéréként szolgál, fokozva a bizalmas, szentimentális hatást. A fényvel való játék, az azzal való kísérletezés a koncepciónk része.

Te benned bízunk

Megérkezés

szerzők: Müller Hédi, Hajdu Flóra Anna
konzulensek: Fábrián Gábor, Törös Ágnes

